

In Memoriam IJsbrand Hummelen (1950-2026)

Met grote droefheid hebben wij kennis genomen van het bericht dat onze zeer gewaardeerde oud-collega IJsbrand Hummelen op 14 september na een kort ziekbed is overleden. Hij was gepassioneerd in alles wat hij deed. Samenwerking en interdisciplinariteit stonden centraal in zijn leven. Door deze aanpak kan IJsbrand worden beschouwd als één van de grondleggers van de huidige werkwijze van het Rijkserfgoedlaboratorium bij de RCE.

Na zijn studie aan de Rijksacademie Groningen kwam hij aan het begin van de jaren zeventig in dienst bij het Centraal Laboratorium voor Onderzoek aan Voorwerpen van Kunst en Wetenschap in Amsterdam, de voorloper van het Rijkserfgoedlaboratorium. Hij werkte toen als assistent van kunsthistoricus Ernst van de Wetering en de schilderijenrestaurator Vishwa Mehra. IJsbrand kwam terecht middenin een strijd over de dominantie van de natuurwetenschappen. Op initiatief van Ernst van de Wetering werden toen werkbeprekingen ingevoerd. In een recent artikel in *kM* (Tijdschrift over kunst & materiaal) vertelde IJsbrand hoe hieruit het interdisciplinair objectgerichte onderzoek is voortgekomen. Restauratoren, natuurwetenschappers, (kunst)historici en onderzoekers uit andere disciplines kwamen samen rondom het object, of, zoals IJsbrand altijd zei: ‘het object centraal’. Dit principe bleef hij zijn hele loopbaan trouw en werd door hem breed uitgedragen.

Van 1977 tot 1980 werkte IJsbrand als restaurator schilderijen bij het Centraal Laboratorium en daarna tot 1985 als restaurator/kunstenaar/docent bij de Jan van Eyck Academy in Maastricht. In 1984 werd hij directeur van de door hem opgerichte Stichting Kollektief Restauratieatelier Amsterdam (SKRA), het belangrijkste collectief voor de restauratie van schilderijen in Nederland. IJsbrand keerde in 1992 weer terug bij het Centraal Laboratorium, ditmaal als senior onderzoeker. Hij bleef er werken tot aan zijn pensionering en maakte de achtereenvolgende fusies tot Instituut Collectie Nederland (ICN) en Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) mee. Vanuit deze instituten werd IJsbrand de onvermoeibare motor achter de ontwikkeling van conservering en restauratie van moderne en hedendaagse kunst in Nederland en daarbuiten. In de jaren 1990 was hij een van de drijvende krachten achter het nationale onderzoeksproject Behoud van Moderne Kunst (1995-1997): een initiatief van het

Centraal Laboratorium en een aantal musea. Tijdens dit project werden nieuwe behandelmethodes ontwikkeld, zoals het besluitvormingsmodel voor de conservering van moderne kunst, dat het verband tussen conditie en betekenis onderzoekt. Dit leidde ook tot de oprichting van de Stichting Behoud Moderne Kunst (SBMK), tegenwoordig Stichting Behoud Hedendaagse Kunst (SBHK). Dit is een netwerkorganisatie van moderne kunstmusea in Nederland, die de voortzetting van gezamenlijk onderzoek en de verdere ontwikkeling van het vakgebied mogelijk maakte. De resultaten van het project Behoud van Moderne Kunst werden gedeeld tijdens het congres *Modern Art: Who Cares?* in 1997. Het gelijknamige boek van twee jaar later geldt nog steeds als een standaardwerk. IJsbrand stond ook aan de wieg van het project *Kunstenarsinterviews* (1999-2005), waarbij restauratoren, conservatoren en kunstenaars vraagstukken rond conservering en restauratie bespraken. Er volgden andere projecten waarin IJsbrand steeds een cruciale rol speelde, zoals het door de EU gefinancierde *Inside Installations* project, *PRACTICS* en *New Strategies in the Conservation of Contemporary Art*. Tevens was IJsbrand een van de initiatiefnemers van *The International Network for the Conservation of Contemporary Art* (INCCA), dat in 1999 werd opgericht en tot doel heeft kennis over de conservering van hedendaagse kunst te ontwikkelen, te verzamelen, te delen en vast te leggen. Het succes van dit netwerk, dat inmiddels 3195 leden telt van 800 verschillende organisaties uit 80 landen, getuigt eens te meer van IJsbrands vooruitziende blik.

IJsbrand bleef zijn hele leven een inspirerend docent bij opleidingen, academies en universiteiten over de hele wereld. Zijn filosofische en creatieve inzichten, in combinatie met een ruim hart en intense gedrevenheid, hebben generaties studenten enthousiast gemaakt om verder te denken dan 'het ding voor hun neus'. IJsbrand pleitte tegen *freeze framing* en voor *managing change*, waarbij het behoud van het object verder reikte dan puur het materiële. Gegrepen door de inzichten van socioloog en filosoof Bruno Latour probeerde hij zijn collega's uit te leggen hoe de *agency* van het object ons handelen beïnvloedt en dat die eigenschappen van het object in de besluitvorming moeten worden meegenomen. Het was niet altijd voor iedereen te volgen. Als hij dan de totale verwarring zag in de ogen van zijn toehoorders, stelde zijn ontwapenende volle lach iedereen weer gerust.

Na zijn pensionering bleef IJsbrand betrokken bij het Rijks erfgoedlaboratorium als vrijwilliger. Hij kon enthousiast vertellen over al die conserveringsprojecten waar hij door de jaren heen aan had gewerkt: het onderzoek aan de *Aardappeleters* en de bolletjes wol van Van Gogh, de restauraties van de vernielde schilderijen van Barnett Newman, de uitgebreide studie naar het werkproces van Mondriaan in zijn *Victory Boogie Woogie* en nog veel meer indrukwekkende casestudies in binnen- en buitenland. IJsbrand was en bleef een verbinder, die met zijn overtuigingskracht collega's mobiliseerde en samenwerkingen tot stand bracht. Daarbij bleef het object centraal staan, in een almaar uitdijende context. Zijn intellectuele nalatenschap is een verrijking voor de RCE en het hele vakgebied.

In de week voor zijn overlijden maakten de huidige collega's van het Rijks erfgoedlaboratorium voor hem een zogenoemde *Wordcloud*. Daarvoor leverde iedereen twee woorden aan die uitdrukken wat IJsbrand voor die persoon en/of de afdeling heeft betekend. Hoe vaker het betreffende woord is genoemd, hoe groter het is afgebeeld. In deze *Wordcloud* springen de woorden 'inspiratiebron' en 'bevlogen' eruit, op de voet gevolgd door 'filosofisch', 'visionair' en 'hartelijk'. Meer passend kan de impact van IJsbrand als geliefd collega niet worden omschreven. Het afscheid van hem laat een leegte achter, die zich op termijn zal vullen met al die mooie herinneringen.

Namens de oud-collega's van IJsbrand

